

Nagyszombat és húsvét Tűszentelés

A nagyszombati szertartások egy részében megfigyelhetjük azt az érdekes jelenséget, hogy az Egyház primitív-pogány képzeteket, hiedelmeket, szokásokat *adaptál*, megszentel. Ezzel a bölcs alkalmazkodással azonban a nép körében újabb laikus tradíciók kialakulását kezdeményezi. Így van ez a **tűszenteléssel** is, amelynek eredetét többféleképpen magyarázzák. A nagyhét három utolsó napján az ősegyházban Krisztus halálának emlékezetére eloltották a gyertyákat, és csak a föltámadás ünnepén gyújtották meg újra. Ez a gyakorlat ma is él: a gyertyát, a diadalmas Krisztus jelképét megszentelt tűz lángjánál gyújtják meg. Egyes magyar vidékeken a tavaly szentelt barkára tüzet csiholnak és így gyújtják meg az örök mécses, illetőleg a gyertyákat. E hivatalos magyarázat mellett azonban megállapították, hogy a tűszentelés ősi *germán* szokásra megy vissza. A pogány germánok ugyanis isteneik tiszteletére tüzet gyújtottak, hogy földjeiknek termékenységét így biztosítsák. **Szent Bonifác**, a németek apostola, ezt az ősi szokást a nagyszombati tűszenteléssel és annak egyházas értelmezésével helyettesítette. Az egyházi szimbolikában a kialvó, majd újra fellángoló tűz jelképezi Krisztust. Más magyarázat szerint a kovakő, amelyből tüzet csiholnak: Krisztus, a tűz pedig: a Szentlélek, amelynek útját, kiadását a Megváltó előkészítette¹.

Az Egyház hatása alatt a hívek sem gyújtottak és sok helyen még ma sem gyűjtanak tüzet a **sacrum triduum**², **Új tüzet**, amellyel húsvéti eledeleiket is megfőzték, a megszentelt tűz paraszából vagy szenéből gerjesztettek. Ennek természetesen szentelményjelleg tulajdonítottak.

Magyarországon az erre vonatkozó első feljegyzés a **Pray-kódexből** való: ... *Tunc apponatur incensum et aspergatur aqua benedicta et per omnes domos extincto veteri igne, novus dividatur civibus. Más helyen: ... Per universas domos extinguatur ignis et incendatur de novo et benedicto igne*³.

A tűznek ez a *házabordozása*, legalább is töredékesen, megtalálható még manapság is hazánknak több vidékén. **Kerekegyháza**n nagyszombaton addig nem akarják a tüzet meggyújtani, amíg a másik háznál nem füstöl a kémény. Már kora reggel járkálnak az utcán és nézegetik a kéményeket, hogy hol ég már a tűz. Ez a füstnézés azoknak az időknek elhomályosodott emléke, amikor a szentelt tüzet házról házra vitték, vagy esetleg az egyik szomszéd adott a másiknak belőle. **Pápa**n edényekkel szoktak állani az asszonyok a tűszentelés körül, hogy paraszat vihessenek haza. **Bakonyszentivánban** a hamut is elviszik és kiszórják a földre, hogy jó termés legyen. **Bársonyosban** a szentelt tűz szenét kiviszik a szántóföldekre és szőlőkbe és ott elültetik, hogy a vetést vagy szőlőt jégverés ne érje. Mások a föld négy sarkába ássák le, hogy semerről

¹ Mihályfi Ákos: *A nyilvános istentisztelet*. Budapest, 1933. 149.

² húsvéti szent háromnap

³ Zalán Menyhért: A nagyszombati szentelt tűz használata népünknel. *Ethnographia*. 1928, 109.

sem érje a földet veszedelem. **Lázi** (Veszprém) faluban régebben szokás volt, hogy a szentelt tűz szenét elvitték haza, kivitték utána a szántóföldekre, hogy termékenyek legyenek. A szenet a libák itató edényébe is beleteszik, és erről itatják meg a jószágokat, hogy egészségesek legyenek. Vihar idején a szenet tűzbe teszik, hogy a villám elkerülje a házat⁴. **Szeged-Alsóvárosban** a tűzszentelésre a hívek **szőlőjükből** visznek **vesszőket**, amelyeket a szertartás alatt a tűzbe tartanak. Az így megszentelt venyigéket aztán a szőlőnek, esetleg szántóföldnek négy sarkában ássák el. Ez a szokás úgy látszik, hogy a középkori gyakorlatnak nyomait őrizte meg. Ugyanis egyik, a **Nemzeti Múzeumban** lévő XIV. századbéli **obsequiale**⁵ szerint a tűzszentelés szertartása így folyik le: *Fit processio ad benedicendum novum ignem praecedentibus vexilis, candelis, thuribulo vacuo, aqua benedicta. Et tunc excusso de silice igne incenduntur vites et cantantur septem psalmi poenitentiales etc.*⁶ Tudjuk azt, hogy a szőlőtőről és szőlővesszőről való evangéliumi példázat belekerült az Egyház középkori szimbólumkincsébe is. A nagyszombati tűzszentelésen való népies alkalmazása azonban tudunkkal csak Alsóvárosban fordul elő.

Göcsejben a nagyszombaton égetett keresztfának szenét fehér nyárfa ágával és keserű gombával a szántóföldekre viszik, nagyszombaton szentelt vízzel meghintik. A szentelt szénből egyébként három szemet a kemencébe vetnek, hogy ne legyen jég-eső⁷. **Böhönyén** (Somogy) hosszabb, Júdást jelképező fadarabot vetnek a tűzre. A megszentelt parázból visznek haza, hogy a házról minden olyan veszedelmet elhárítsanak, amit a tűz okozhat nekik. A szentelt szenet elteszik. Ha a kisgyerek megijed, egy pohár vízbe beletörnek belőle, és ezzel itatják meg.

⁴ A dunántúli adatokra nézve v. ö. Zalán: I. m.

⁵ obsequiale – középkori egyházi szertartáskönyv

⁶ Dankó József: *A húsvéri isteni szolgálat a régi magyar egyházban*. Esztergom, 1872, 10.

⁷ Gönczi Ferenc: *Göcsej és kapcsolatosan Hetés vidékének összevontabb ismertetése*. Kaposvár, 1914. 245.